

Presentatie Roel van Duijn, *Een zoon voor de Führer; De nazi-utopie van Julia op ten Noort*.
9 11 2018 verzetmuseum Amsterdam

Beste Roel,

Gefeliciteerd met je mooie studie over Julia op ten Noort. Het is hard vorserswerk geweest, diep in de archieven, van de ene naar de andere vindplaats. Het is allereerst een karakterstudie van een geprivilegieerde, eigenmachtige, charmante en wilskrachtige dame uit reactionair adellijke kring. Het is ook een speurderswerk naar het vaderschap van Julia's zoon, vernoemd naar de Reichsführer, Heinrich Himmler.

Er is niet een luguberder personage te bedenken dan Heinrich Himmler, Julia's hartsvriend en leidsman gedurende alle 12 jaren van het 1000-jarig Rijk, die zij ook na de ineenstorting trouw bleef.

Ik hecht veel belang aan studies naar de daders, die wat meer psychologische diepgang hebben dan de dooddoener dat 'ordinary people in extraordinary circumstances commit extraordinary actions'.

Je boek is nog iets meer dan vors- en speurwerk, het is een overdenking van in sommige opzichten parallelle levens, dat van Julia en dat van jou. *WHAT IF...?* Zou ook jij een nazivriendje zijn geworden? En zo jij niet, waarom Julia dan wel?

Julia viel op SS-ers, en niet de minst misdadigen. Dat stootte haar niet af, integendeel. Roel noemt hen 'foute mannen'. Julia viel op de verkeerde figuren. Maar in haar tijd waren dat stuk voor stuk 'goede partijen', zeker voor een vrouw die niet het huwelijk zocht, maar zelfstandig ongehuwd moeder wilde zijn om een kind te baren als bijdrage aan het strijdbaar Arisch ras. Zij heeft aan die mannen, Himmler voorop, veel te danken gehad, een carrière, een riant inkomen, een grote reputatie en een fantastisch mooie tijd, die helaas voor haar in 1945 eindigde. Maar ook nadien heeft zij daarvoor geen hoge prijs hoeven te betalen, dankzij protectie van vele kanten.

Was er dan toch iets 'fout' aan die mannen? Nou en of.

Er was ook iets fout aan haar fantasieën en verlangens, die zij desondanks wilde realiseren. Hoe zelfstandig en eigengereid ook, ze bekennt meermalen dat ze een man zocht aan wie zij zich in vertrouwen kon onderwerpen, die haar gedwee zou maken. Ze wist die te vinden bij haar SS-vriend:

'De meeste mensen beweren altijd dat ik een reuze stijfkop ben en geregeerd moet worden door een man die zo af en toe een pak slaag uitdeelt. Ze zien het verkeerd. Als ik maar iemand als meerdere erkennen kan, ben ik geloof ik vrij gedwee, en ik zie beslist naar jou op, Schelte!' Julia aan Schelte Heerema 5 5 41

Dit verklaart wat meer van haar grote voorliefde voor zwarte uniformen en glimmende laarzen. Het is gênant: het nazisme als gevoelswereld is doortrild van sado-masochisme.

Dat geldt ook voor de heerserstypes waar Julia zich zo toe aangetrokken voelde, en die stuk voor stuk, Himmler inclusief, zich toegewijd onderwierpen aan de heerser nog een tredje hoger en met een streepje meer. Ook de fantasmagorie van een heersersras dat hele volkeren aan zich onderwerpt in slavernij heeft een - diep geheime - erotische component. Die schuilt ook onder de respectabele dekmantel van het Nederlands kolonialisme in de Oost en in de West. Daarmee is niets gezegd ten nadele van het sado-masochisme of welke andere seksuele variant dan ook, maar het moet wel een geintje blijven voor de slaapkamer of de seksclub.

Julia was overigens tegenover mannen als het op seks aankwam waarschijnlijk tamelijk gereserveerd; een van de redenen dat zij haar escapades beperkte tot SS-ers was haar raciale smetvrees: zij was bang dat haar minnaars wel eens geen raszuivere ariërs zouden zijn, en van SS-ers kon zij zeker weten van wel. RvD signaleert eventueel of heel ver Joodse verwanten. Misschien dat Julia zoiets vaag vermoedde en vreesde. Ze had bovendien, zoals zoveel Nederlanders, zwart haar. In haar milieu kon dat wantrouwen wekken. [overigens had RvD haar opmerking na de oorlog dat 'Heydrich de ergste was, maar die was dan ook een Jood' wel even van commentaar mogen voorzien.

Maar Julia hield van kinderen. Echt waar? De arme Sudetenduitsertjes over wie ze zich zou ontfermen dienden allereerst de Nazipropaganda. En al die jonge meisjes die zij ging opvoeden in de nazi-instituten moesten allereerst keurig geperst worden in de nazi-mal. Haar zoon Heinrich werd levenslang geplaagd met steeds wisselende informatie over de identiteit van zijn vader. (was dat ook niet machtsvertoon: Julia kon hem telkens weer een andere vader voortoveren – eigenlijk was hij het resultaat van parthenogenese, zonder paring rechtstreeks voortgekomen uit de moederlijke maagd. Ik ken er nog zo een. Onder zijn gruwelijk dood bleef Julia, meldt RvD bij herhaling, onaangedaan.

Meest intrigerend is Roels gewetensonderzoek. De 'Op ten Noortjes en de Van Duijntjes kwamen uit een milieu dat doordrenkt was van spiritualiteit, de verwerping van het materiële en dus ook de afwijzing van wetenschap en ratio. Bij Julia ging het om de Oxford beweging, later Morele Herbewapening, waar zij haar eerste leidersfiguur ontmoette, Buchman, die toen nog heftig flirtte met het Nazisme. In Roel's milieu werd gedweept met Mme Blavatsky die allerlei rassenfantasieën verkondigde. (Overigens deed Darwin zelf niet aan rassentheorieën, zoals Roel hem toedicht, p. 274)

Julia 'geloofde in de goedheid van de mens', schrijft Roel. Net als hij. Dat is wat al te genereus. Zij geloofde dat de Joden de oorsprong waren van alle kwaad, en dat elke Jood een onverbeterlijk onmens was.

Had Roel met zijn voorgeschiedenis, dertig jaar eerder, ook een Nazi kunnen worden? Ook hij was idealistisch, utopistisch. Maar ik zie in zijn vroegere hersenspinsels geen haatzaaierij. Van de kabouters en de provo's hoefde niemand dood. Dat scheelt. De Nazi's met al hun spirituele geestendrijverij droop het bloed uit de bek, ook hogere, gestudeerde, beschouwelijke, adellijke nazi's. Dat kon niemand ontgaan. Julia leefde in de binnenste kring van dit moordregiem. Maar zij heeft dat al die tijd niet willen zien. *'Ik wist het, maar ik zag het niet.'* Die dubbelzinnigheid, die dubbelhartigheid is de kern van de zaak. Niet weten wat je weet, niet zien wat je ziet. Dat is de definitie van de kwade trouw.

Ik heb mij nogal bezig gehouden met genocidale daders en er een boek over geschreven.

In de literatuur wordt algemeen verkondigd: 'Normale mensen in abnormale omstandigheden begaan abnormale daden' Amen. *En dus* zouden 'u en ik' onder zulke uitzonderlijke omstandigheden tot uitzonderlijk kwaad vervallen. Dit is de 'situationistische' opvatting van het kwaad. Ik onderschrijf die grotendeels, maar verzet me tegen de tendens om alle individuele psychologie, alle 'persoonlijke dispositie' te negeren.

'Zelfs een massamoordenaar is een persoon, een persoon die in vele opzichten anders is, verschillend zoals iedereen.' Dat is de laatste zin van mijn boek over massavernietiging en de daders van dat kwaad. Het is niet het laatste woord. Ook Roel van Duijn heeft er met zijn studie over Julia op ten Noort nieuwe inzichten aan toegevoegd. Zij was meer dan een omstander, maar nog net geen dader. Zij had, zegt Roel bij herhaling, een 'goed karakter'. Zij had ongetwijfeld innemende kanten en Roel zet die flink aan, ook om compositorische redenen: hoe kan een mens met zoveel positieve facetten toch medeplichtig worden aan de ergste ramp die mensen andere mensen hebben aangedaan? Zo wordt de lezer geprest om daarover mee te denken.

Ook Julia was toch, net als Roel, schrijft hij, opgevoed met 'eerlijk leven en de historische waarheid'. Maar Julia ontweek het conflict tussen de waarden van haar ethisch-religieuze opvoeding en haar nationaal-socialistische maatschappijleer. Daarin weigerde ze voor zichzelf rekenschap af te leggen. Toen dat na de val van het nazisme zo uitkwam was ze opnieuw heel ethisch en spiritueel, en ontliiep opnieuw de confrontatie met een eerder zelf.

Haar onwil en onvermogen om te zien wat mensen ook binnen haar sociaal gezichtsveld werd aangedaan moet Julia heel zwaar worden aangerekend. Ze wist het en ze zag het niet. Dat is morele doof-, blind- en stomheid. Het is de existentiële kwade trouw, niet te weten wat je weet en niet te zien wat je ziet en dus nooit de uiteindelijke verantwoording voor de gevolgen van je eigen daden te hoeven dragen.

Gewogen, gewogen en te licht bevonden.

Door Abram de Swaan